

FYZIKÁLNÍ PRAKTIKUM FJFI ČVUT V PRAZE

Datum měření: 8.4.2011	Jméno: Jakub Kákona
Pracovní skupina: 4	Ročník a kroužek: Pa 9:30
Spolupracovníci: Jana Navrátilová	Hodnocení:

Úloha 11: Termická emise elektronů

Abstrakt

Před více jak stoletím byla objevena vakuová dioda. Cílem našeho měření bylo změření VA charakteristiky a zjištění význačných bodů u laboratorní diody s přímo žhavenou katodou.

1 Úvod

1.1 Zadání

1. Změřte závislost emisního proudu katody na kladném anodovém napětí v rozmezí (100 - 600) V při konstantní teplotě katody. Měření proveďte pro 5 - 8 teplot v rozmezí 1800 až 2500 K. Teplotu měřte pyrometrem.
2. Výsledky měření podle bodu 1 vynesete do grafu, určete hodnoty nasyceného emisního proudu a nakreslete Richardsonovu přímkou.
3. Vypočtete výstupní práci φ_v a určete hodnotu Richardsonovy konstanty A .
4. Změřte závislost náběhového proudu $I_a = f(U_{KA})$ pro deset hodnot záporného anodového napětí U_{KA} při konstantním žhavicím proudu I_{zh} . Měřte v rozsahu -10 až 0V.
5. Měření podle bodu 4) proveďte pro šest různých hodnot žhavicího proudu I_{zh} . Pro každou hodnotu žhavicího proudu změřte teplotu středu katody radiačním pyrometrem.
6. Z průběhů náběhového proudu určete příslušné teploty katody a porovnejte je s teplotami změřenými pyrometrem.
7. Z napětí a proudů žhavením katody odhadněte její teplotu.

2 Experimentální uspořádání a metody

2.1 Pomůcky

Speciální dioda s wolframovou žhavnou katodou trvale čerpaná vakuovým systémem, regulovatelný zdroj 20 V, žhavicí transformátor, regulovatelný zdroj 600 V, voltmetr, ampérmetr, miliampérmetr, nanoampérmetr, regulační transformátor 0 - 220 V.

2.2 Teoretický úvod

Kov si zjednodušeně představujeme, jako krystalovou mřížku z kladných iontů, ve které se volně pohybují elektrony. Aby elektron opustil tuto krystalovou mřížku, potřebuje dosáhnout jisté míry kinetické energie, která je funkcí teploty, tuto energii budeme nazývat výstupní prací a je charakteristická pro každý kov. Elektrony vyletují z materiálu obecně s různými rychlostmi, které se ovšem řídí Maxwellovým-Boltzmannovým rozdělením. Při určité teplotě se kolem zahříváné elektrody (katody) začne vytvářet tzv. elektronový oblak, který nepříznivě působí na emitování dalších elektronů. Abychom tomuto zabránili a mohli měřit opravdovou emisi při dané teplotě, použijeme další elektrodu (anodu) na kterou budeme přivádět kladné napětí nebo ve speciálním případě mírně záporné. Pro proud potom můžeme napsat vztah

$$I_a = I_0 e^{\left(\frac{e\varphi_a}{kT}\right)}, \quad (1)$$

kde I_0 je ideální nasycený proud, e náboj elektronu ($e = 1,602 \cdot 10^{-19}$ C), T absolutní teplotu, φ_x potenciál ve vzdálenosti x od katody ($\varphi_x \leq 0$) a k představuje Boltzmannovu konstanta ($k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ W.s.K}^{-1}$).

Pro hustotu termoemisního nasyceného proudu platí

$$i_0 = AT^2 \exp\left(-\frac{e\varphi_v}{kT}\right), \quad (2)$$

kde A je tzv. Richardsonova konstanta (teoretická hodnota $A = 120 \cdot 10^4 \text{ A.m}^{-2} \cdot \text{K}^{-2}$, pro wolfram je praktická hodnota asi $80 \cdot 10^4 \text{ A.m}^{-2} \cdot \text{K}^{-2}$). Po zlogaritmování dostáváme

$$\ln i_0 - 2 \ln T = \ln A - \frac{e\varphi_v}{kT}, \quad (3)$$

což můžeme přepsat do tvaru přímky $y = a - bx$, kde $y = \ln i_0 - 2 \ln T$; $a = \ln A$; $b = e\varphi_v/k$; $x = 1/T$. Z grafu pak můžeme fitováním získat patřičné konstanty. Dále se ještě využije vztah

$$a = \ln I_0 - 2 \ln T = \ln SA, \quad (4)$$

kde $I_0 = i_0 S$. Pro výpočet teploty při mírně záporném anodovém napětí použijeme vztah

$$T = 5040 \frac{U_1 - U_2}{\log(I_1/I_2)}. \quad (5)$$

3 Výsledky a postup měření

3.1 Měření emisního proudu pro kladné anodové napětí

Nejdříve jsme prozkoumali konstrukci vakuové aparatury a začali čerpat rotační vývěvou, po dosažení mezního tlaku této vývěvy, jsme byla zapnuta ještě turbomolekulární vývěva. Mezitím jsme zapojili měřící sestavu dle přiloženého schématu. Po dosažení mezního tlaku skoro 10^{-4} Pa jsme vyzkoušeli funkčnost celé aparatury, nejdříve žhavení, tedy zvýšením žhavicího proudu a následně i tok náboje k anodám. Nakonec jsme otestovali radiační pyrometr.

Zvyšovali jsme postupně tuto teplotu katody a vždy změřili emisní charakteristiku až do oblasti nasycení, všechny hodnoty jsou uvedeny v tabulce 1. Pro každou teplotu jsme sestavili graf obrázek 1, obrázek 2. Následně jsme daty proložili přímkou a vyfitovali hodnoty $A = (7.5 \pm 2.8) \cdot 10^4 \text{ Am}^{-2} \text{K}^{-2}$ a $\varphi_v = (5.1 \pm 0.9) \text{ V}$ obrázek 3.

Tabulka 1: Naměřené hodnoty emisního proudu v závislosti na napětí.

2061 [K]	
U[V]	I [mA]
100	1,04
150	1,12
200	1,16
250	1,18
300	1,22
350	1,24
400	1,26
450	1,30
500	1,32
550	1,35
600	1,36

Tabulka 2: Naměřené hodnoty emisního proudu v závislosti na napětí.

2233 [K]	
U[V]	I [mA]
100	2,80
150	2,78
200	2,81
250	2,90
300	2,98
350	3,05
400	3,14
450	3,18
500	3,15
550	3,20
600	3,23

Tabulka 3: Naměřené hodnoty emisního proudu v závislosti na napětí.

2343 [K]	
U[V]	I [mA]
100	4,23
150	4,5
200	4,68
250	4,84
300	4,95
350	5,04
400	5,07
450	5,19
500	5,26
550	5,33
600	5,47

Tabulka 4: Naměřené hodnoty emisního proudu v závislosti na napětí.

2449 [K]	
U[V]	I [mA]
100	7,39
150	7,91
200	8,3
250	8,7
300	8,93
350	9,12
400	9,35
450	9,52
500	9,63
550	9,8
575	10,2

Tabulka 5: Naměřené hodnoty emisního proudu v závislosti na napětí.

1992 [K]	
U[V]	I [mA]
100	0,56
150	0,59
200	0,62
250	0,64
300	0,66
350	0,67
400	0,68
450	0,68
500	0,69
550	0,7
600	0,71

3.2 Měření emisního proudu pro záporné anodové napětí

Pro měření při záporném anodovém napětí jsme otočili polarizaci zdroje vysokého napětí a přešli na nižší rozsah 0-30V, místo miliampérmetru jsme také zapojili galvanometr. Opět jsme měnili teplotu katody a tentokrát zapisovali i žhavicí proud, z charakteristiky jsme se snažili měřit exponenciální oblast. (Jiná část není v této konfiguraci měření dostupná a je zatížena silnými nelinearitami a parazitními jevy). Naměřené a vypočtené hodnoty jsou uvedeny v tabulce 2.

4 Diskuse

- Naměřené hodnoty emisního proudu při kladném anodovém napětí jsou uvedeny v tabulce 1. S miliampérmetrem se nám podařilo dosáhnout měřitelné emise při teplotě 2142K na nejnižším rozsahu miliampérmetru 0.06mA. Náběhový proud měl při dané teplotě a zvyšujícím se anodovém napětí exponenciální charakter, kde vždy poslední hodnota v tabulce pro danou teplotu, je již nasycený proud (dále se nezvyšoval).
- Grafy emisních proudů při daných teplotách jsou na obrázku 1, 2. Hodnoty nasyceného emisního proudu jsou uvedeny v tabulce 1, vždy největší hodnota pro danou teplotu. Richardsonova přímka je na obrázku 3.
- Richardsonovu konstantu jsme určili fitováním grafu (obrázek 3) $A = (7.5 \pm 2.8) 10^4 \text{ Am}^{-2} \text{ K}^{-2}$ a od skutečné hodnoty pro wolfram $A \approx 80 \cdot 10^4 \text{ Am}^{-2} \text{ K}^{-2}$ se liší o řád, přesněji o 91%, což je na první pohled dosti mizerné, ale uvědomíme-li si, že jsme s miliampérmetrem měřili i setiny miliampér (desítky mikroampér), pak už počítáme s jistou chybou. Navíc bylo i mírně problémové zjišťování teploty katody radiačním pyrometrem a některé hodnoty v tabulce to přímo potvrzují. Tyto chyby by mohly být způsobeny i naší chybou, kdy jsme nečekali než se teplota katody ustálí, ovšem vezmeme-li v úvahu rozměry katody a přírodní kontakty dalo by se o tom polemizovat. Výstupní práci jsme opět zjistili fitováním ze stejného grafu $\varphi_v = (5.1 \pm 0.9) \text{ V}$, která se od skutečné hodnoty $\varphi_v \approx 4.5 \text{ V}$ liší o 14%.

- Závislost náběhového proudu pro záporné anodové napětí jsme změřili a uvedli v tabulce 2, ale pro nedostatek času jsme nepořili příliš hodnot což se projevilo nepříznivě při fitování průběhů a zjišťování teplot katody ze vzorce 5.
- Při proměřování jsme zapsali i hodnoty žhavicího proudu a uvedli ve výše zmíněné tabulce.
- Jak jsem již uvedl v před-předchozím bodě teplotu katody jsme určovali radiačním pyrometrem a dále podle vzorce 4, kde jsme místo zlomku za konstantou 5040 použil směrnice grafu, hodnoty jsou uvedeny v tabulce 2. Toto měření bylo opět dosti zajímavé z hlediska měření proudu, kdy jsme měřili v nejméně desítkách nanoampérů, což i přes dosti sofistikovaně použitý galvanometr se zrcátkem je docela zátěž. Vůbec obecné měření takto malé veličiny proudu je problém.

5 Závěr

Při měření jsme si prakticky vyzkoušely práci s vysoce sofistikovanou sestavou vakuové techniky a prací s elektronkovou diodou. Richardsonovu konstantu jsme určili fitováním grafu (obrázek 3) $A = (7.5 \pm 2.8)10^4 Am^{-2}K^{-2}$ a od skutečné hodnoty pro wolfram $A \approx 80 \cdot 10^4 Am^{-2}K^{-2}$ se liší o 91%. Výstupní práci elektronů pro wolfram jsme opět určili fitováním z grafu (obrázek 3) $\varphi_v = (5.1 \pm 0.9)V$, která se od skutečné hodnoty $\varphi_v \approx 4.5V$ liší o 14%.

Reference